

correction through art - therapy (photo -, multi - therapy and therapy by comics and manga) in a projective way, precisely, because it has easy and easygoing corrective effect. Certain methods will help reduce children's emotional stress, not causing rejection, but causing the interest and the positive attitude. I identified the main trends in the application of these techniques that will help the child to express himself, to exchange impressions about himself, about the world, develop his interests, inclinations, feelings; in such way to gain experience, learn something new about himself and about the world; about emotions and their expression.

Keywords: emotional disturbances, projective techniques, psychocorrective work, means of art therapy, phototherapy, cartoon - therapy, therapy by comics and manga.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2015 р.

Статтю прийнято до друку 18.05.2015 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шеремет М.К.

УДК: 159.922.76

Липка Н.В.

ДИНАМІКА ПОВЕДІНКИ У ОСІБ З РОЗЛАДАМИ АУТИЗМУ ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

У статті розглядаються особливості поведінки підлітків з особливими потребами. Проаналізовано сучасний стан дослідження проблеми поведінки осіб підліткового та юнацького віку з аутичними розладами. У роботі виокремлено певні особливості поведінки підлітків з аутичними розладами, вивчено шляхи взаємодії з такими підлітками, досліджено динаміку їх поведінки та знаходження шляхів соціалізації та адаптації у суспільстві. Дослідження проводилось за допомогою методики клінічного тесту ААРЕР. В основі тесту ААРЕР лежить ряд завдань, які розглядають компетенцію подолання життєвих труднощів у трьох сферах: шкала прямого спостереження, поведінка в побутовому середовищі, поведінка у школі або на роботі. Проведено дослідження динаміки показників у цих сферах для вікових груп підлітків та юнаків з аутичними розладами віком 14, 16 та 18 років відповідно. На основі даних експериментальних спостережень показано, що у всіх розглянутих шістьох функціональних сферах для осіб з розладами аутизму показники спадають, на відміну від звичайної молоді. Проведені дослідження переконливо доводять існування особливостей динаміки поведінки осіб з РСА у перехідному віці. Розглянуто також особливості поведінки у процесі соціальної адаптації підлітків з особливими потребами.

Ключові слова: аутичні розлади, аутизм підлітків, аутизм юнацького віку, порушення розвитку підлітків.

Вступ

Підлітковий вік є переломним періодом у житті кожної людини, а люди з особливими потребами у цей період свого життя зустрічаються з новими проблемами та викликами [1-4]. Разом з тим вітчизняні та закордонні дослідження переконливо свідчать, що у підлітковому віці соціальний, емоційний та інтелектуальний розвиток продовжується навіть швидшими темпами, якщо створено відповідні умови. На сьогодні існує багато закладів, громадських об'єднань та фондів, що займаються проблемами аутичних дітей. Разом з тим при переході до підліткового віку у деяких випадках сім'я з аутичною дитиною залишається один на один з новими проблемами, які вже вийшли за межі компетенцій дитячих організацій.

Основною метою реабілітації дітей з аутизмом [2] є оволодіння навичками самообслуговування та підготовка до життя у суспільстві, зокрема фізичний, психолого-педагогічний розвиток та професійна орієнтація. Ця мета залишається ще більш актуальною для підліткового віку. Важливо не втратити прогрес, здобутий у попередньому періоді життя, і в нових умовах далі працювати на досягнення поставленої мети. Дана стаття направлена на виокремлення та систематизацію особливостей поведінки аутичних осіб у підлітковому та юнацькому віці.

Постановка проблеми

Відомо, що підлітковий період характеризується як соціально-психологічне явище. Психічний розвиток особистості підлітка тісно пов'язаний зі зміною його соціальної позиції. Поведінка підлітка визначається особливістю його положення на переході із дитячого світу в дорослий. Підлітковий вік характеризується обов'язковою віковою кризою, яку уникнути не можливо, оскільки вона зумовлена статевим дозріванням. Ці та інші проблеми, що зумовлені підлітковими змінами особливим тягарем лягають на осіб з аутичними відхиленнями. Незважаючи на велику кількість досліджень особливостей підліткового періоду взагалі та проблем, пов'язаних з аутизмом, робіт, які всебічно розглядають проблеми підлітків з аутичними розладами, не так багато. Важливою задачею є виокремлення певних особливостей поведінки підлітків з аутичними розладами, вивчення шляхів взаємодії з такими підлітками, динаміки їх поведінки, знаходження шляхів їхньої соціалізації та адаптації у суспільстві. На вивчення цих проблем направлено дане дослідження.

Дослідженням проблеми аутизму займаються як вітчизняні Синьов В.М. [4], Шеремет М.К. [7], Шульженко Д.І. [6], Тарасун [5], Островська К.О. [2], Бистрова Ю. О. [1], Саранча І.Г. [3], так і закордонні науковці [8-10]. Весь спектр психопедагогічних завдань, що тісно пов'язані з аутичними станами у дітей, детально вивчаються науковцями кафедри корекційної психопедагогіки Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова [3-7]. Запропоновані у згаданих роботах методики дають можливість користуватись корекційними техніками у педагогічній діяльності для процесу супроводу аутичних осіб на всіх вікових періодах їхнього життя.

Визначальні положення для теорії і практики загальних розладів спектру аутизму у дітей подано у монографіях [2-6], представлено різні види допомоги аутистичним дітям та їх родинам, розроблено психологічні аспекти діагностики аутизму та створено індивідуальні корекційні програми.

Разом з тим, у роботах згаданих авторів розвиток особи з особливими потребами від підлітка до повнолітнього віку розглядається більше у контексті проблем підлітка, без врахування особливостей переходу в доросле життя та соціалізації. Для життєвого періоду статевого дозрівання визначальними є велике зростання розумових і життєвих можливостей, а також значне збільшення і поглиблення емоційних зв'язків в усіх сферах, але разом з тим значно зростає кількість загроз відносно підлітка. Практика показує, що існує багато труднощів для звичайних дітей у підлітковому віці, які проєктуються на особливості аутичних підлітків, утворюючи цілу низку нових проблем, або значно посилюючи проблеми, що пов'язані з РСА.

Мета роботи

Метою даного дослідження є на основі спостережень особливостей підлітків з аутичними розладами виділити основні тенденції у динаміці їх поведінки для розробки спеціальних програм психологічної підтримки. У осіб з розладами аутизму підліткового та юнацького віку необхідно продовжувати психологічну підтримку, яку вони отримували у більш ранній період, проте вона повинна мати інші форми. Основні зусилля у роботі психологів та батьків повинні бути направлені на соціальний, емоційний та особистісний розвиток підлітка; психологічна навчальна підготовка серед вчителів та однокласників; робота у сім'ї та координація зусиль усього оточуючого середовища. Основне завдання даної роботи підпорядковане завданню створення корекційних заходів для психологічної допомоги підліткам та їх успішної соціалізації.

Методика проведення дослідження

Дослідження проводилось за допомогою механізмів клінічного тесту ААРЕР [2]. В основі методики тесту ААРЕР є ряд завдань, які розглядають компетенцію подолання життєвих труднощів у трьох сферах: шкала прямого спостереження, поведінка в побутовому середовищі, поведінка у школі або на роботі.

Оцінювання прямого спостереження проводиться терапевтом у клінічному відділенні. Проведення цієї частини має певну тотожність з тестуванням РЕР та більшості традиційних дій на шляху до розвитку когнітивних навичок та практичних умінь. Шкала оцінки поведінки у побутовому середовищі та „робоча шкала” складається з повідомлень про поведінку клієнта, особи, яка вперше спостерігає за клієнтом у згаданих вище середовищах.

У залежності від місця проживання особи з РСА, оцінювання проводиться людиною, що спілкується з батьками або з керівником групи. Аналогічно на основі інтерв'ю із супервайзером на робочому місці чи із учителем клієнта заповнюється робоча шкала. Результати трьох шкал оцінювання (спостереження, побутове середовище, робоче (шкільне) середовище) сумуються, з метою розробки педагогічно-реабілітаційних заходів для особи з аутичними розладами.

Згадані шкали у тесті ААРЕР поділено на шість функціональних галузей:

- Професійні навички;
- Самостійність;
- Уміння організації дозвілля;
- Поведінка на роботі;
- Функціональне спілкування;
- Поведінка у спілкуванні між людьми.

Ці галузі допомагають вивчити та передбачити сильні та слабкі сторони клієнта в різних

оточеннях. У деяких пунктах функціональні сфери нашаровуються (як перетинаються навчальні галузі та становлять багатовимірний навчальний процес). Функціональні сфери відрізняються від тих, що містяться в РЕР. Вони спрямовані спеціально на те, щоб розвивати та запровадити комплекс умінь молоді та дорослих в їхнє щоденне життя із метою успішної адаптації в соціальному середовищі.

Тест ААРЕР був спеціально створений з метою діагностування для осіб із аутизмом (від середньої до важкої форми). Окрім того проведення такої співрозмірної ситуативної діагностики для цієї групи людей є надзвичайно складним завданням. Незважаючи на те, що ААРЕР було розроблено для осіб із аутизмом, він може бути дуже корисним для обстеження пацієнтів із психічними розладами середнього та важкого ступеня без аутизму з метою вироблення відповідних корекційних планів.

Загальна порівняльна характеристика розвитку звичайних підлітків та підлітків з аутичними потребами.

Почнемо з характеристики змін у фізичному розвитку підлітка з аутичними розладами. Дослідження показують, що такі підлітки пізніше входять у пубертатний період, як правило відстають у рості, вазі та гормональному розвитку. Іноді у цьому віці вперше діагностується ендокринна патологія. Деякі дослідники спостерігали, виникнення серйозних розладів нервової системи [4,5]. У приблизно 25-30% аутичних дітей у цьому віці вперше виникають епілептичні приступи, що виникають власне між 11 і 14 роками життя.

З іншого боку у цьому віці вчені спостерігають зниження збудження та імпульсивності характерних для раннього розвитку аутичних дітей [1]. Ці риси замінюються інертністю, пасивністю, хронічним браком руху. Батьки жаліються на велику пасивність дітей, їхнє бажання більше лежати або сидіти, відсутність у них бажання чимось займатися і виходити з дому.

Тепер перейдемо до розгляду емоційних змін. Підлітковий вік з точки зору емоційних переживань є особливим та переломним моментом розвитку для всіх дітей. У цей час визначаються позитивні тенденції і певні труднощі емоційної адаптації до нових переживань. Але досвід родин з аутичною дитиною, а також дані досліджень показують [1], що як досягнення так і труднощі аутичного підлітка мають свої особливості.

Підлітків з особливими потребами характеризує певна, іноді дуже значна, затримка емоційно-особистісного розвитку, асинхронія розвитку психіки в цілому [10]. Дуже часто створюються значні труднощі стосунків із близькими, проблеми поведінки, часто виникають чи посилюються патологічні потяги, емоційна невірноваженість, а навіть афекційний зрив. Проте агресія чи самоагресія, що є характерною для більш раннього періоду, виникає значно рідше, але може бути значно більш емоційною, бурхливою та небезпечною, ніж це було раніше. Особливого емоційного конфлікту розвитку підлітків з аутизмом додає невідповідність між їх бажанням спілкування з ровесниками та дуже низькими реальними можливостями в комунікації. При цьому в підлітковій компанії часто знаходяться товариші, що починають дратувати своїх аутичних однолітків, провокувати їх на неадекватні дії. Кардинально змінюється соціальна ситуація розвитку: починає переважати орієнтація на середовище однолітків, потяг до власного життя окремо від життя батьків; зростає усвідомлення себе як окремого суб'єкта. Одночасно підвищуються вимоги середовища до зростаючого підлітка.

Підсумовуючи особливості емоційної перебудови зазначимо, що найважливішою рисою роботи з надання допомоги в соціально-побутовій адаптації підліткам з аутичними відхиленнями є необхідність переважання позитивних емоцій, позитивна емоційна підтримка найменшого руху вперед. Від позитивного емоційного забарвлення залежить успіх досягнення основної мети.

На рис.1 схематично зображено наші спостереження та порівняння розвитку звичайних підлітків та підлітків з особливими потребами. Для побудови рис.1 вважаємо фізичний та емоційний стан звичайних підлітків певним еталоном (100% виконання тесту ААРЕР). Проведено тестування 20 підлітків з особливими потребами у віці 14, 16 та 18 років за методикою ААРЕР [5]. Для побудови діаграми обчислювалось середнє значення кількості виконання підлітками відповідних тестів. Результати представлено на рис. 1 та рис.2.

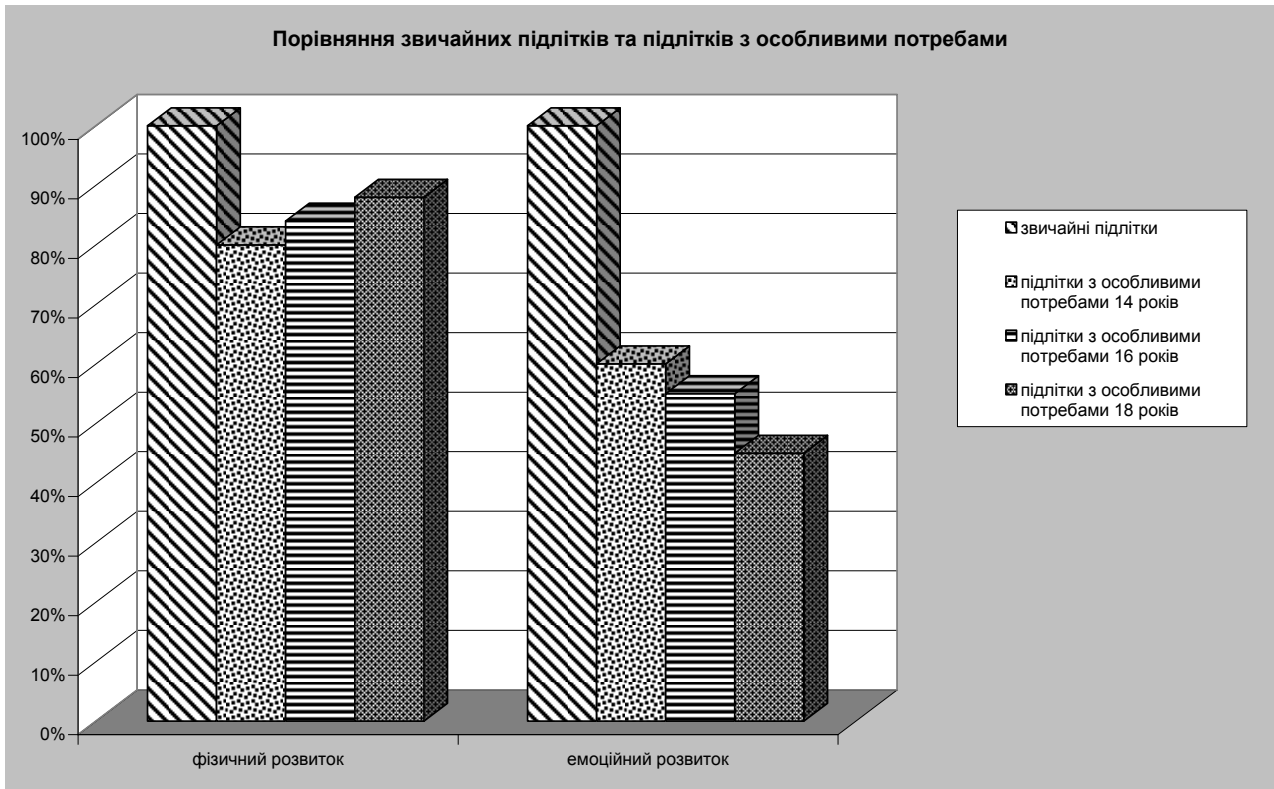

Рис.1 Порівняння розвитку підлітків (власна розробка на основі експериментальних спостережень).

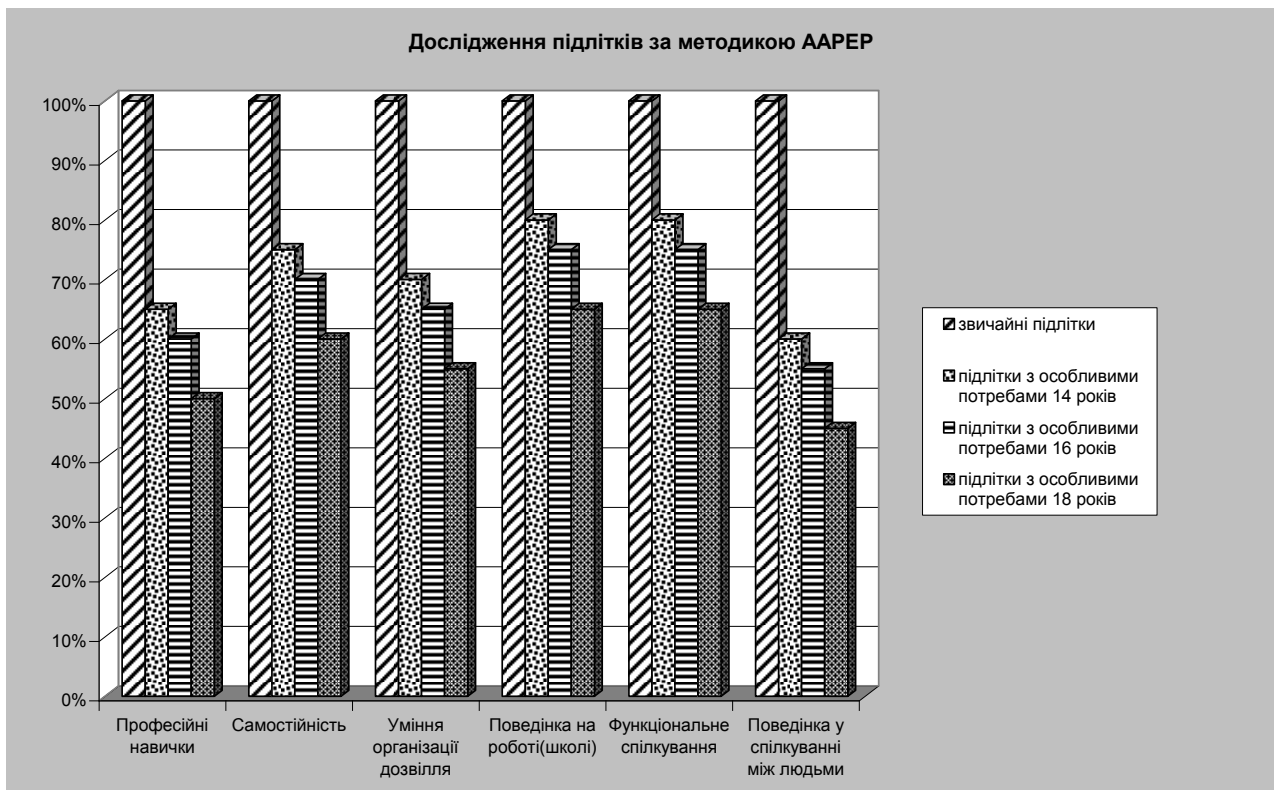

Рис.2 Порівняння звичайних підлітків та підлітків з РСА різних вікових категорій за функціональними сферами методики ААРЕР (власна розробка на основі експериментальних спостережень)

У дослідженні взяли участь 20 підлітків з розладами спектра аутизму м. Львова віком від 13 до 18 років. Серед методів дослідження використовувалося природнє спостереження, розроблена автором карта спостереження та метод відео-тренінгу. Карта спостереження містить 18 шкал, які визначають сприятливі та проблемні моменти у поведінці дитини. Додатковим джерелом інформації служило

анкетування та інтерв'ювання батьків. Отримані результати підтверджують загальновідому тезу, що аутичні діти більш розвинені у фізичній сфері, ніж у емоційній. Також наші спостереження показують незначне зростання показників в області фізичного розвитку та значне спадання показників у сфері емоційного розвитку. При чому чим більший вік підлітка, тим швидше падають показники емоційного розвитку.

В результаті проведеного дослідження встановлено динаміку особливостей поведінки осіб підліткового віку, що показано на рис.2. Проведені спостереження показують стійку динаміку падіння основних показників для підлітків 14-18 років в усіх сферах компетенцій, що досліджувались за методикою ААРЕР. Для них є характерним: страх, пов'язаний зі школою, досягненнями у навчанні; страх, пов'язаний з визначенням власного місця у групі ровесників, а також страх, пов'язаний з сексуальними потребами; ускладнення, що пов'язані з харчуванням: анорексія, булімія; різноманітні залежності; деструктивна поведінка: агресія, злочинність та спроби самогубства; психічні відхилення, зокрема депресія.

Проведені нами спостереження переконливо доводять, що перехід через цей непростий життєвий період значно ускладнюється, якщо до звичних підліткових труднощів додати труднощі, які безсумнівно є у осіб з особливими потребами. Інтелектуальна і фізична недостатність сильно впливає на підлітка в соматичній, психічній та суспільній складовій його життя. Стрімкість біологічно-фізіологічних та соціальних змін можуть спровокувати та провокують загострення аутичних станів. Справедливість цієї тези підтверджують результати наших спостережень, що узагальнено і усереднено представлені на рис.2. Бачимо значне спадання приблизно до 15% результатів позитивного виконання тестових завдань ААРЕР під час становлення підлітка дорослою особою (вік 14-18 років). Причому ступінь спадання є вищим для періоду 16-18 років у порівнянні з періодом 14-16 років. Особливо тяжкі умови настають для юнацтва після досягнення повноліття. У підлітка, що мав діагноз аутизму, після досягнення 18-річного віку діагноз безпідставно змінюється на тяжкі психічні розлади внаслідок ураження мозку, шизофренію, розумову відсталість. Така практика, що присутня в нашій державі, принципово відрізняється від тієї, що є у багатьох країнах світу, де посталений діагноз аутизм зберігається і у дорослому віці.

Особливості поведінки у процесі соціальної адаптації підлітків з особливими потребами.

У процесі становлення підлітка особливу роль має навколишнє середовище та оточення.

У роботі [11, s.54] виокремлює три типи взаємодії людини та її оточення

- Послух - підкорення світові, сприйняття факту, що світ є сильнішим.
- Рівновага- особистість не тільки пристосовується до світу, але в певному обмеженому обсязі має вплив на своє оточення
- Перевага – особистість, реалізуючи себе у певній області, досягає переваги.

Крім термінів середовище та оточення у психології ще вживаємо термін життєвий простір.

У психологічній літературі термін життєвий простір належить до теорії поля Курта Левіна [9]. Для Курта Левіна життєвий простір – це динамічна взаємодія всіх психологічних факторів, що впливають на особистість. життєвий простір- це поле сил, що діють на особистість та творять системи потреб, рис, мотивів та сприйняття, що дозволяють зрозуміти конкретну поведінку особистості. Суб'єктивна інтерпретація цього поля сил має істотний вплив на поведінку та розвиток особистості.

Висновки

Проведені експериментальні спостереження підлітків віком 13-18 років з аутичними розладами за методикою ААРЕР. Серед методів дослідження використовувалося природнє спостереження, розроблена автором карта спостереження та метод відео-тренінгу. Карта спостереження містить 18 шкал, які визначають сприятливі та проблемні моменти у поведінці дитини. Додатковим джерелом інформації служило анкетування та інтерв'ювання батьків. Отримані дані спостережень систематизовано та проаналізовано. Для візуалізації отриманих даних обчислено усереднені значення показників фізичного та психічного розвитку. Також побудовано графік для усереднених значень показників професійних навичок; самостійності; уміння організування дозвілля; поведінки на роботі; функціонального спілкування. Аналіз спостережних даних дозволяє зробити висновки, що з настанням підліткового віку проблеми, пов'язані з аутизмом поглиблюються, а також виникають нові специфічні

проблеми у емоційній сфері та сфері спілкування, а саме неадекватна поведінка у спілкуванні між людьми та затримка психічного розвитку. При цьому характерна затримка розвитку емоційної сфери в різних клінічних варіантах незрілої особистості, присутній також сповільнений темп пізнавальної діяльності. Також зроблено висновок, у юнацькому віці (17-18 років) згадані вище проблеми ще більше поглиблюються у порівнянні з початковим підлітковим віком (13-14 років). Особливої уваги заслуговує період досягнення дорослого віку (після 18 років). На державному рівні необхідно реалізувати програму підтримки сімей у цей період, а також дозволити діагноз аутизм та аутичні розлади для дорослих осіб. Такі дії значно сприятимуть соціалізації осіб з РСА, знаходженні для них відповідних місць праці та утвердженні у самостійному подоланні проблем. У разі необхідності постійної допомоги така програма сприятиме сім'ям, де є люди з особливими потребами.

Використана література

1. **Бистрова Ю. О.** Психолого-педагогічне забезпечення професійного самовизначення розумово відсталих підлітків / Ю. О. Бистрова // Освіта на Луганщині: науково-медичний журнал. — 2010. — №2(33). — С.149-155.
2. **Островська К.О.** Аутизм: проблеми психологічної допомоги: навчальний посібник / К.О.Островська / — Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. — 110 с.
3. **Саранча І.Г.** Залучення сім'ї у процес соціалізації випускників реабілітаційних центрів [Електронний ресурс] / І. Г. Саранча //Актуальні питання корекційної освіти. — 2010. - Вип. 1. — С. 264-271.
4. **Синьов В.М.** Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. Частина 2. Навчання і виховання дітей / В.М.Синьов // Підручник. — Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. — 186 с.
5. **Тарасун В.В.** Аутологія: монографія / В. В. Тарасун// М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова.— Київ : Леся, 2014. — 580 с.
6. **Шульженко Д.І.** Аутизм не вирок: / Д.І. Шульженко // Львів : Кальварія, 2010. - 224 с.
7. **Шеремет М.К.** Нейропсихологічні засади формування мовлення у дітей із ТПМ [Електронний ресурс] / М. К. Шеремет, Ю. В. Коломієць // Актуальні питання корекційної освіти. - 2012. - Вип. 3. - С. 384-393.
8. **Баенская Е.Р.** Дети и подростки с аутизмом. Психологическое сопровождение / Никольская О.С., Либлинг М.М., Костин И.А., Веденина М.Ю., Аршатский А.В., Аршатская О.С.// М.: «Теревинф», 2011. — 224 с.
9. **Левін К.** Теорія поля в соціальних науках / К.Левін /Пер. з англ. - СПб.: Сенсор, 2000. - 368 с.
10. **Лебединський В. В.** Нарушения психического развития в детском возрасте / В. В. Лебединський // - М.: Изд.МГУ., 2011. — С.144
11. **Stelter Z.** Dorastanie osob z niepełnością intelektualną.- / Stelter Z./ – Warszawa, Shcolar, 2009. 160 s.

References

1. **Bystrova Yu. O.** Psykholoho-pedahohichne zabezpechennya profesijnoho samovyznachennya rozumovo vidstalykh pidlitkiv / Yu. O. Bystrova // Osvita na Luhanshchyni: naukovu-medychnyy zhurnal. — 2010. — №2(33). — S.149-155.
2. **Ostrov's'ka K.O.** Autyzm: problemy psykholohichnoyi dopomohy: navchal'nyy posibnyk / K.O.Ostrov's'ka / . – L'viv: Vydavnychy tsestr LNU imeni Ivana Franka, 2006. — 110 s.
3. **Sarancha I.H.** Zaluchennya sim'yi u protses sotsializatsiyi vypusknikiv reabilitatsiynykh tsestriv [Elektronnyy resurs] / I. H. Sarancha //Aktualni pytannya korektsiynoyi osvity. — 2010. - Vyp. 1. — S. 264-271.
4. **Synov V.M.** Korektsiyna psykhopedahohika. Olihofrenopedahohika. Chastyna 2. Navchannya i vykhovannya ditey / V.M.Synov // Pidruchnyk. — Kyiv: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2009. — 186 s.
5. **Tarasun V.V.** Autolohiya: monohrafiya / V. V. Tarasun// M-vo osvity i nauky Ukrayiny, Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova.— Kyiv : Lesya, 2014. — 580 s.
6. **Shulzhenko D.I.** Autyzm ne vyrok: / D.I. Shulzhenko // Lviv : Kalvariya, 2010. - 224 s.
7. **Sheremet M.K.** Neyropsykholohichni zasady formuvannya movlennya u ditey iz TPM [Elektronnyy resurs] / M. K. Sheremet, Yu. V. Kolomyets // Aktualni pytannya korektsiynoyi osvity. - 2012. - Vyp. 3. - S. 384-393.
8. **Baenskaya E.R.** Dety i podrostky s autyzmom. Psykholohycheskoe soprovozhdenye / Nykol'skaya O.S., Lyblynh M.M., Kostyn Y.A., Vedenyna M.Yu., Arshat'sky A.V., Arshat'skaya O.S.// M.: «Terevynf», 2011. — 224 s.
9. **Levin K.** Teoriya polya v sotsial'nykh naukakh / K.Levin /Per. z anhl. - SPb.: Sensor, 2000. - 368 s.
10. **Lebedynskyy V. V.** Narusheniya psykhycheskoho rozvytyya v detskom vozraste / V. V. Lebedynskyy // - M.: Yzd.MHU., 2011. — S.144
11. **Stelter Z.** Dorastanie osob z niepełnością intelektualną.- / Stelter Z./ – Warszawa, Shcolar, 2009. 160 s.

Липка Н.В. Динамика поведения личностей с аутическими отклонениями в подростковом и юношеском возрасте

В статье рассматриваются особенности поведения подростков с аутичными расстройствами. Проанализировано современное состояние исследования проблемы поведения лиц подросткового и юношеского возраста с аутичными расстройствами. В работе выделены некоторые особенности поведения подростков с аутичными отклонениями, изучено пути взаимодействия с такими подростками, исследована динамика их поведения, а также нахождения путей социализации и адаптации их в обществе. Исследование проводилось с помощью методики клинического теста ААРЕР. В основе теста

ААРЕР лежить ряд заданий, которые рассматривают компетенции преодоления жизненных трудностей в трех сферах: шкала прямого наблюдения, поведение в бытовой среде, поведение в школе или на работе. Проведено исследование динамики показателей в этих сферах для возрастных групп подростков и юношей с аутичными расстройствами возрастом 14, 16 и 18 лет соответственно. На основе данных экспериментальных наблюдений показано, что во всех рассмотренных шести функциональных сферах для лиц с расстройствами аутизма показатели уменьшаются, в отличие от обычной молодежи. Проведенные исследования убедительно доказывают существование особенностей динамики поведения лиц с РСА в переходном возрасте. Рассмотрены также особенности поведения в процессе социальной адаптации подростков с особыми потребностями.

Ключевые слова: аутичные расстройства, аутизм подростков, аутизм юношеского возраста, нарушения развития подростков.

Lypka N.V. The dynamics of the individuals with autism disorders behavior in adolescence and early adulthood

In this paper the behaviors of adolescents with disabilities is presented. The present state of research problems of persons teen and adolescent age with autistic disorders is analyzed. The paper singles out certain behaviors of adolescents with autistic disorders studied ways of interaction with adolescents studied the dynamics of their behavior and ways of socialization and adaptatsiyiyi in society. The study was conducted by the method of clinical test AAPEP. Underlying AAPEP test is a series of tasks that are considering competence challenges of life in three areas: the scale of direct observation, behavior in the household environment, behavior at school or at work. A study of the dynamics of performance in these areas for age groups of adolescents and youths with autistic disorder aged 14, 16 and 18 is presented. Based experimental observations show that in all the six functional areas for people with disabilities autism rates fall, as opposed to young people. Our studies clearly demonstrate the existence of features dynamic behavior of persons with RSA in the transition to adulthood. We also consider behaviors in the social adaptation of teenagers with special needs.

Keywords: autistic disorder, autistic adolescents with autism adolescence, adolescent developmental disorders.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2015 р.

Статтю прийнято до друку 22.05. 2015 р.

Рецензент: д.психол.н. проф.. Шульженко Д.І.

УДК 159.923-053.4-056.064

Мартиненко І.В.

**ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТІСНОГО ПРОФІЛЮ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНИКА
З СИСТЕМНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ**

Стаття присвячена проблемі взаємовпливу особистості та комунікативної діяльності. Шляхом аналізу сучасних психологічних досліджень представлено характеристику особистісних якостей через призму комунікативної компетентності, комунікативного потенціалу особистості. Зазначено, що діти з системними порушеннями мовлення характеризуються особистісною незрілістю, залежністю від оточуючих, недостатністю емоційно-вольової та мотиваційної сфер. Аналіз даних констатувального дослідження дозволив виявити стан сформованості особистісних якостей дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення, що дало підстави для складання «Особистісного профілю дитини з системними порушеннями мовлення». Особистісний профіль містить 7 шкал у відповідності з полярними особистісними якостями: агресивність-миролюбство, тривожність - спокійність, конформізм - лідерство, відстороненість - залученість, стереотипність - креативність, індивідуалізм - співробітництво, ригідність - гнучкість. Зазначений профіль розроблений з метою комплексного оцінювання актуальних комунікативних можливостей дитини, комунікативних рис особистості зокрема, а також для відображення як сильних, так і проблемних зон комунікативної діяльності, зумовлених особистісними характеристиками. Описаний профіль дозволив також з'ясувати актуальні для дитини комунікативні труднощі базового рівня.

Ключові слова: особистісний профіль дитини, особистісні якості, особистість, комунікативна діяльність, системні порушення мовлення.

Однією із найактуальніших у сучасній психології є проблема розвитку особистості. Провідним фактором у розвитку та становленні особистості вчені виділяють спілкування з іншими людьми і формування на його основі взаємовідносин (Л.С. Виготський, 1983; В.М. М'ясищев, 1957; Л. І.Божович, 1968; О.М. Леонтьєв, 1983).

Спілкування – це взаємодія двох чи більше осіб, спрямована на узгодження і об'єднання їх зусиль з метою налагодження відносин і досягнення спільного результату [3].

У роботах багатьох авторів підкреслюється думка про те, що спілкування є не просто дією, а взаємодією: воно здійснюється між учасниками, кожен з яких є носієм активності і передбачає її у своїх партнерах [1-4; 7].

О.В. Запорожець (1974) підкреслює, що не кожну взаємодію людей можна вважати спілкуванням. Під спілкуванням слід розуміти «цілеспрямований процес, що вирішує завдання з узгодження дій декількох індивідів» [4, с. 7].